

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу(Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року

Полтава

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (протокол № 6 від 11 грудня 2025 року)

Редакційна колегія:

Передерій І. Г. – д. і. н., проф., завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Гомотюк О. Є. – д. і. н., проф., деканка соціально-гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету;

Бородай Т. Ю. – директорка Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Чередник Л. А. – к. філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Дерев'янко Л. І. – к.філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Дорошенко С.М. – к.філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Д 34 Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали Х Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 листопада 2025 р./ редкол. І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2025. 342 с.

Збірник укладено на основі матеріалів Х Міжнародної науково-практичної конференції «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи». Зібрання містить статті й тези доповідей, у яких розглянуто актуальні проблеми сучасного документознавства, інформаційної діяльності, соціальних комунікацій, прикладні аспекти застосування інформаційних технологій, а також соціокомунікативні аспекти безпеки інформаційного простору держави та суспільства.

Для науковців, фахівців-практиків, аспірантів, студентів,

Матеріали конференції опубліковано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактичних даних, власних імен і цитат несуть автори публікацій.

співпраці між державами й технологічними компаніями з метою захисту демократичних процесів.

Джерела та література

1. Тур О. М., Шабуніна В. В. Протидія дезінформації в умовах розвитку ІІІ: Матеріали ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: майбутнє твориться сьогодні» / ВГО Укр. бібл. асоц. ; редкол. : С. Барабаш, О. Бруй, О. Григоревська, В.Загуменна, О. Сербін, Я. Сошинська, Я. Хіміч. Електрон. вид. Київ : УБА, 2025. С. 75-78. URL : https://fufkm.kubg.edu.ua/images/phocagallery/Events_24-25/26_02-01_03_25_Suchasna_bibliotechno-informatsiina_bezperervna_osvita_maibutnie_tvorytsia_sohodni/ULA_Conf_Edu_02_2025_Zbirnyk.pdf

2. House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee. Disinformation and ‘fake news’: Final Report Eighth Report of Session 2017–19. URL :<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcumeds/1791/1791.pdf>.

3. Розслідування Мюллера про втручання РФ в американські вибори обійшлося в \$32 млн. URL : https://lb.ua/world/2019/08/03/433846_rassledovanie_myullera.html/

В’ячеслав Кудлай,

м. Київ

ДОКУМЕНТОЗНАВЧІ АСПЕКТИ БІБЛІОТЕРАПІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК

Повномасштабна російсько-українська війна супроводжується масштабною травматизацією населення, що актуалізує питання психоемоційної підтримки військових, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), студентської молоді, родин, які втратили дім чи близьких. У цих умовах бібліотеки – публічні, університетські, спеціальні – дедалі частіше

розглядаються не лише як центри доступу до інформації, а й як безпечні простори для відновлення, комунікації та взаємопідтримки. Одним із інструментів такої підтримки є бібліотерапія.

Мета дослідження – на основі сучасних теоретичних підходів і практичного досвіду показати ключову роль документознавчих аспектів у бібліотерапії як інструменту забезпечення психоемоційної підтримки користувачів бібліотек, окреслити структуру документного супроводу бібліотерапевтичних програм і проаналізувати емпіричні дані опитування бібліотечних фахівців.

У фаховій літературі бібліотерапія трактується як керований процес читання й осмислення тексту з метою психологічної корекції, підтримки й розвитку особистості. Класичні моделі (зокрема, у працях К. Шродес та М. Хайнс) виходять із тріади «ідентифікація – катарсис – інсайт»: читач упізнає себе в герої, емоційно проживає ситуацію й приходить до нового усвідомлення власної проблеми [1; 3].

У масовій свідомості бібліотерапія часто асоціюється з індивідуальною рекомендацією «хорошої книжки, щоб полегшало». Однак із погляду документознавства бібліотерапія постає як складна система документів, процесів та інформаційних потоків, у межах яких відбувається цілеспрямований добір, опис, зберігання, надання та аналіз використання текстів.

Бібліотерапевтичну діяльність можна описати у вигляді багаторівневої документної моделі: 1) нормативний рівень – законодавчі акти, локальні положення бібліотек, договори про співпрацю з психологічними службами, що регламентують види діяльності, цільові групи, етичні обмеження; 2) організаційно-розпорядчий рівень – плани роботи, сценарії заходів, регламенти функціонування книжкових клубів, графіки занять, інструкції для персоналу; 3) інформаційно-ресурсний рівень – книжкові та періодичні видання, електронні книги, аудіокниги, подкасти, відеолекції, буктрейлери, які

використовуються в бібліотерапевтичних програмах; 4) метадані та пошуковий апарат – розширені предметні рубрики, ключові слова, анотації, бібліотерапевтичні примітки в електронному каталозі (наприклад, «стрес-менеджмент», «адаптація після переїзду», «воєнний досвід без ретравматизації»); 5) аналітичний рівень – анкети, опитувальники, щоденники читання, звіти про ефективність заходів, статистика використання фонду.

Таким чином, бібліотерапія в українських бібліотеках спирається не лише на гуманістичні цінності та професійну інтуїцію бібліотекаря, а й на системно організований документно-інформаційний комплекс.

Аналіз наукових публікацій і методичних розробок дає змогу виокремити щонайменше п'ять моделей бібліотерапевтичної діяльності: клінічну, розвивальну, модель «читання як рецепт» (Rx: Reading), поезіотерапію та кризову бібліотерапію [1; 3; 4]. У попередніх дослідженнях автора йдеться про те, що для українських бібліотек найбільш релевантними є саме розвивальна, «рецептурна» й поезіотерапевтична моделі.

Клінічна бібліотерапія передбачає інтеграцію читання в роботу психотерапевта чи клінічного психолога й виходить за межі професійної компетентності бібліотекаря.

Розвивальна бібліотерапія реалізується через клуби читання, дискусійні зустрічі, читання вголос, написання рефлексивних текстів. У цих форматах книжка стає приводом для безпечного обговорення складних тем – втрати, травми, адаптації, відносин у сім'ї та громаді.

Модель «читання як рецепт» («Reading Prescription») орієнтована на індивідуальну роботу: на основі запиту користувача (наприклад, «відчуваю тривогу», «важко заснути», «не можу адаптуватися після переїзду») формують персональну добірку видань. Успіх такої моделі безпосередньо залежить від якості продуманих рекомендаційних списків.

Поезіотерапія використовує вірші як засіб опосередкованого проговорення травматичного досвіду, коли пряме описування подій є надто болісним.

Кризова бібліотерапія орієнтована на короткострокову підтримку людей у гострих кризових станах, з акцентом на відновлення відчуття контролю й надії.

Розмежування моделей важливе не лише теоретично. Воно дає змогу чітко визначити межі відповідальності бібліотеки, уникати «клінічних» інтервенцій без відповідної підготовки та розробляти методично забезпечені формати, що відповідають як потребам користувачів, так і правовому полю діяльності бібліотек.

З метою з'ясування стану та потреб розвитку бібліотерапевтичних практик було проведено анкетування 110 респондентів (65 студентів, 25 бібліотекарів, 15 ВПО, 5 викладачів із восьми регіонів України). Опитування здійснювалося онлайн, анонімно, із використанням Google-форми [5].

Переважна більшість студентів різних спеціальностей оцінила бібліотерапію у 4-5 балів із 5, середня оцінка становить приблизно 4,1 бала, тобто в перерахунку це близько 45 із 65 студентів, які вважають бібліотерапію дуже цінною для своєї майбутньої професії. На запитання про вибіркову дисципліну з бібліотерапії 35 студентів із 65 відповіли, що така дисципліна їм цікава, ще 30 вагаються («не знаю»), і, що показово, немає жодної категоричної відповіді «ні», отже потенціал для розвитку бібліотерапії в освітніх програмах є й виглядає досить оптимістичним.

Серед 25 бібліотекарів приблизно 10 уже мають практики бібліотерапії, 10 поки що не впроваджують їх, а 5 планують запровадити, тож навіть у невеликій вибірці видно помітну «сіру зону»: половина ще не використовує бібліотерапію, але вже перебуває «в полі досяжності» – знає про неї, цікавиться формами, шукає методичну підтримку. На запитання про формати підвищення кваліфікації респонденти загалом назвали близько 15 запитів на онлайн-курси, 10 – на консультації експертів, 5 – на навчально-методичну літературу і ще 5 – на тренінги та практичні майстерні. Отже бібліотекарі прагнуть структурованих програм навчання. Серед усіх 110 опитаних близько 15 уже готові долучатися до співорганізації та модерації бібліотерапевтичних заходів, 60 відповіли

«можливо, за певних умов», а 35 поки що не готові; серед тих самих 25 бібліотекарів приблизно 5 готові пілотувати нові практики вже зараз, а 20 кажуть «можливо», що засвідчує добрий потенціал зростання за наявності методичних та організаційних інструментів. При цьому найвищі середні бали пріоритетності серед можливих бібліотерапевтичних сервісів отримали тренінги для бібліотекарів (4,2 бала), онлайн-заходи для читачів (4,0 бала) та партнерства з психологами й громадськими організаціями (4,0 бала), тож «ідеальна модель» в очах респондентів – це командна робота бібліотекаря, психолога, громади на основі якісних навчальних програм.

З погляду документознавства отримані результати підтверджують, що одним із ключових бар'єрів розвитку бібліотерапевтичних сервісів є брак стандартизованих документів – типових положень, шаблонів договорів про співпрацю з психологічними службами, типових рекомендаційних списків для мереж бібліотек, уніфікованих анкет для оцінювання ефективності програм.

Важливою складовою документознавчого підходу до бібліотерапії є розширення системи метаданих, що описують книжкові видання. У співпраці з науковою бібліотекою Маріупольського державного університету м. Київ було апробовано модель «бібліотерапевтичного профілю книги». Кожному виданню, відібраному для бібліотерапевтичних програм, додатково приписують чотири параметри: наявність і виразність мотиву подолання кризи; наявність гумору (іронії, самоіронії), що пом'якшує сприйняття травматичного досвіду; характер фіналу (оптимістичний, відкритий, трагічний тощо); популярність серед читачів, яку вимірюють за кількістю звернень до видання протягом року.

Фактично формується своєрідна «карта пацієнта» для книги, однак «пацієнтом» у цьому випадку є читач із певним емоційним запитом. Наприклад, для людини з високим рівнем тривоги важливо запропонувати тексти з чітким ресурсним виходом і відчутним елементом надії; для користувачів, які демонструють емоційне виснаження, більш доречними можуть бути видання з м'яким гумором і сюжетами повсякденного подолання труднощів.

У термінах документознавства застосування бібліотерапевтичного профілю означає: модифікацію структури бібліографічного опису та електронного каталогу (додаткові поля, індекси, ключові слова); підготовку узагальнювальних аналітичних звітів щодо використання «ресурсних» книжок; оформлення методичних рекомендацій для бібліотекарів з урахуванням нової системи метаданих.

Нормативно-правову основу для реалізації бібліотерапевтичних програм в Україні формує насамперед Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який закріплює за бібліотеками функції культурно-просвітницьких і соціальних інституцій [2]. Це створює правові підстави для розвитку програм, орієнтованих на психоемоційну підтримку різних категорій користувачів, у тому числі ВПО, ветеранів після передової та полону, осіб із особливими потребами.

Разом із тим бібліотерапевтична діяльність потребує дотримання чітких етичних стандартів. Практичний досвід бібліотек показує доцільність застосування принаймні двох базових правил. Перше – правило «Світло в кінці тунелю», тобто добір текстів має передбачати наявність ресурсного компонента – можливості виходу з кризи, збереження гідності героя, перспективи відновлення. Це особливо важливо в роботі з воєнною та травматичною тематикою, де надмірна концентрація на жорстоких деталях без показу шляхів подолання може призвести до ретравматизації читачів. Друге – правило «червоної картки», коли у разі виявлення ознак гострої психологічної кризи (суїцидальні висловлювання, дезорганізація поведінки, різка соматична реакція на тексти) бібліотекар повинен припинити використання бібліотерапевтичних інструментів і м'яко перенаправити користувача до фахівця-психолога чи психотерапевта.

Усі елементи бібліотерапевтичної діяльності – від принципів добору літератури до алгоритмів взаємодії з психологічними службами – доцільно фіксувати в локальних нормативних документах: положеннях, регламентах,

інструкціях. Це забезпечує відтворюваність і масштабованість успішних практик.

Важливою ознакою зрілої бібліотерапевтичної практики є розуміння користувача як активного співтворця послуги. Зворотний зв'язок (анкети, відкриті запитання, письмові рефлексії, короткі замітки в «щоденниках читання») дозволяє виявити, які саме тексти підтримують читачів, які теми потребують делікатнішого подання, які формати взаємодії є комфортними для різних груп користувачів.

Поширеним прийомом є завершення заходу запитанням на кшталт: «Що з цього тексту Ви берете з собою?». Відповіді фіксуються у вигляді коротких нотаток і надалі використовуються для коригування рекомендаційних списків, уточнення бібліотерапевтичних профілів книг, розроблення нових сценаріїв заходів. У такий спосіб утворюється замкнений цикл «документ – читач – документ», де досвід користувача безпосередньо впливає на подальший розвиток документно-інформаційної системи бібліотеки.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що бібліотерапія в сучасних українських бібліотеках виступає важливим компонентом системи психоемоційної підтримки спільнот, особливо в умовах війни. Її ефективність визначається не лише особистими якостями бібліотекаря, а й рівнем розбудови документно-інформаційної інфраструктури. Документознавчий підхід дозволяє концептуалізувати бібліотерапію як багаторівневу модель, що охоплює нормативні, організаційні, ресурсні, аналітичні документи й систему метаданих. Такий підхід перетворює бібліотерапію на відтворювану технологію в мережах бібліотек. Результати анкетування засвідчили наявність значного практичного досвіду у сфері бібліотерапії (зокрема у формах клубів читання, арт-майстерень, тематичних виставок), а також виражений запит на системне методичне забезпечення та програми підвищення кваліфікації та впровадження відповідної вибіркової дисципліни у ЗВО. Запропонований підхід до формування «бібліотерапевтичного профілю книги» розширює можливості

пошукового апарату бібліотеки та підвищує точність відповідності між емоційним запитом користувача і змістом рекомендованих текстів. Етичні й нормативно-правові засади забезпечують легітимність бібліотерапевтичних програм, водночас окреслюючи межі професійної компетентності бібліотекарів. Якщо фахівці документно-інформаційної сфери й надалі розроблятимуть та стандартизуватимуть бібліотерапевтичні практики, бібліотеки зможуть посилити свою роль як просторів відновлення для громад, що переживають війну та її наслідки.

Джерела та література

1. Shrodes C., Shugrue M., Matuschek C., DiPaolo M. The Conscious Reader. 12th ed. Boston : Longman, 2012. 776 p. URL: https://archive.org/details/isbn_9780321458964 (дата звернення: 25.10.2025).
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Hynes M. D., Hynes-Berry M. Bibliotherapy: The Interactive Process : A Handbook. 4th ed. New York : Routledge, 2018. 288 p. URL: <https://www.google.com/books/edition/Bibliotherapy/UUmjDwAAQBAJ> (дата звернення: 25.10.2025).
4. Rubery M. Bibliotherapy: Books to Guide You Through the Hard Times. Dublin : The School of Life, 2024. 288 p. URL: https://www.google.com/books/edition/Bibliotherapy_Books_to_Guide_You_Through/QQuoEAAAQBAJ (дата звернення: 25.10.2025).
5. Опитування «Бібліотерапія як інструмент підтримки УБД, ВПО і студентів: від читання до підтримки громад». Google Forms. URL: <https://forms.gle/vejQDuVWvzmno1Av9> (дата звернення: 25.10.2025).